

**Болалар мусиқа ва санъат мактаби
Анъанавий чолғу ижрочилиги йўналиши**

ДОИРА ФАНИДАН ЎҚУВ ДАСТУРИ

ТУШУНТИРИШ ХАТИ

Ўзбек миллий чолғулари ўзининг бой тарихига эга. Бу чолғулар ўзининг ранг - баранглиги ва хилма – хиллиги билан бошқа халқ чолғуларидан фарқ қилади. Ўзбек миллий чолғулари пуфлаб, чертиб чалинадиган, камонли ва зарбли созлар гуруҳларини ўз ичига олади. Доира чолғуси зарбли созлар гуруҳига мансуб бўлиб, ҳозирги кунда республикамизнинг барча болалар мусиқа ва санъат мактабларида ушбу чолғуда таълим бериш ишлари йўлга қўйилган. Ушбу ўқув дастури болалар мусиқа ва санъат мактабларининг 5-йиллик таълим йўналишига мўлжалланган бўлиб, бу давр ичида ўқувчи имкони борица мусиқа ижрочилигининг профессионал (касбий) маҳоратини эгаллаши ва нотага қараб ижро этиш малакасини ҳосил этиши кўзда тутилган.

Доира асосан икки ҳолатда; тик туриб ва ўтирган ҳолатда ижро этилади. Доира ижрочилигида уч хил ижро воситаси мавжуд.

Булар: Ранг-баранг тембрлар, усул ва хилма –хил динамик шакллар.

Доира зарб ва усуллари ижрочининг иккала қўл бармоқларининг бир хил ҳаракатлари таъсирида ҳосил бўладиган кучли ва кучсиз зарб садолари туфайли вужудга келади.

Ноғора; бу чолғуда иккита чўп воситасида (тут ёки қайрағоч шохидан қилинади) терига уриб чалинади. Товуши бир-биридан фарқ қилиниши учун биттаси биринчисига қараганда киздирилиб, сози тахминан квартага кўтарилади.

Доира чолғусининг моҳир созанда ижрочилари орасида Уста Олим Комилов, Туйчи Иноғомов, Ғафур Азимов, Дадахўжа Соттихўжаев, Қахрамон Дадаев, Одил Камолхўжаев ва кўплаб бошқа санъаткорларни мисол қилиб келтириш мумкин.

Замонавий доира ижрочилиги жуда сайқалга бой, техник жиҳатлари юксак даражада ривожланди. Унинг амалиёт жараёни эса жуда кўп сонли доирачиларнинг шаклланиб етишиши билан боғлиқ. Қахрамон Дадаев сафига Талъат Сайфуддинов, Дилмурод, Холмурод ва Элмурод Исломовлар, Ҳусан Носиров, Ҳасан Азимов, Раҳматилла ва Қудратилла Самадовлар, Санъатилла Азимов, Рустам Убайдуллаев каби истеъдод соҳиблари доира ижрочилик санъатининг янги қирраларини забт этдилар.

Доира миллий созлар ансамбли ва бошқа чолғу жамоаларида жўрнавоз чолғу сифатида ишлатилиши билан бир қаторда якканавоз сифатида ҳам бутун дунёда шуҳрат қозонди. Ушбу ўқув дастури болалар мусиқа ва санъат мактабларининг давлат талаблари асосида «Анъанавий ижрочилик» йўналишининг доира мутахассислиги ўқитилишининг мақсад ва вазифаларини, мазмун-моҳиятини белгилайди.

1 – синф талаблари

Машқлар: Қўллар ҳаракати(постановка)қўйиш. Доира тарихи ва нота системаси ҳақида маълумот бериш. Т.Ашрафхўжаевнинг “Доира дарслиги”дан ўнг ва чап қўллар учун 1 - 4 машқлар. Доиранинг нота системаси, яъни бутун, яримталиқ, чоракталиқ, ва саккизталиқ нота шаклида доира зарбларининг нота чизиғида жойлашиш тартиби, саналиши ва унинг ижро этилиши ва паузалар.

1. Эрталаб	Т.Ашрафхўжаев усули	7. Қўқонча	Т.Ашрафхўжаев қайта ишлаган
2. Рақс	Т.Ашрафхўжаев усули	8. Яллама ёрим	Я.Ҳаққулов қайта ишлаган
3. Хўрози	Т.Ашрафхўжаев усули	9. Хоразмча	Т.Ашрафхўжаев
4. Қашқара	Т.Ашрафхўжаев усули	10.Этюд-2	Т.Ашрафхўжаев
5. Олма	Т.Ашрафхўжаев усули	11.Этюд-6	Т.Ашрафхўжаев
6. Улоқчам	Т.Ашрафхўжаев усули		

Иккинчи ўқув ярим йили якунида ижодий академ концертда ўқувчи ўрганган асарларидан 3-4-та асарни ижро қилиб беради.

2 – синф талаблари

Машқлар: биринчи синфда олинган билим ва кўникмаларни ривожлантириш, О.Камолхўжаев, Т.Ашрафхўжаевнинг “Доира дарслиги”дан 4-5-6 машқлар

1. Улоқча	Т.Ашрафхўжаев	6. Дугоналар	Т.Ашрафхўжаев усули
2. Қувноқ рақс	Т.Ашрафхўжаев усули	7. Қўқонча	Уста О.Комилов
3. Лола қизғалдоқ	Т.Ашрафхўжаев	8. Подачи	Т.Ашрафхўжаев
4. Рақс	Т.Ашрафхўжаев усули	9. Арча қўшиғи	Т.Ашрафхўжаев
5. Ёшлар марши	Т.Ашрафхўжаев	10.Овчи	Т.Иноғомо

Синфдан синфга ўтиш ижодий имтихонда ўқувчи ўрганган 3 асарини ижро қилиб беради.

3 – синф талаблари

Иккинчи синфда олинган билим ва кўникмаларни мустаҳкамлаш, доирада ижро этиладиган оддий усуллар

Машқлар: И. Икромовнинг “Доира дарслиги”дан 1-19 машқлар, 1-2 этюдлар, О.Камолхўжаев китобидан машқлар

1. Само таронаси	Ўзбек халқ усули	6. Алла	Т.Ашрафхўжаев
2. Ҳинд усули	Т.Ашрафхўжаев	7. Қашқарча	Т.Ашрафхўжаев
3. Ёшлар гулдастаси	Т.Ашрафхўжаев усули	8. Лолақизғалдоқ	Т.Ашрафхўжаев
4. Жон ўзбекистон	Т.Ашрафхўжаев усули	9. Андижон полкаси	Уста О.Комилов
5.Дугоналар	Т.Ашрафхўжаев		
10.Ўзбек халқ куйлари ва бастакорлар асарларига жўрнавозлик			

Ҳар ярим йил якунида ижодий академ концертларда ўқувчи ўрганган асарларидан 2-3-та асарни ижро қилиб беради.

4 – синф талаблари

Еттинчи синфда олинган билим ва кўникмаларни мустаҳкамлаш, доирада ижро этиладиган мураккаб усуллар

Машқлар: А.Юлдашев китобидан машқ ва этюдлар, И.Икромовнинг “Доира дарслиги”дан 3-6 этюдлар

1. Яккаҳонлик	Т.Ашрафхўжаев	6. Сарбоз	Уста Олим Комилов
2. Ёшлар гулдастаси	Т.Ашрафхўжаев	7. Довул	Уста Олим Комилов
3. Бурулча	Уста Олим Комилов	8. Тантана	Уста Олим Комилов
4. Пилла	Уста Олим Комилов	9. Бухоро усуллари	Уста Олим Комилов
5. Олтин кўл	Уста Олим Комилов	10.Тожиқча бухороча	Уста Олим Комилов

Ҳар ярим йил якунида ижодий академ концертларда ўқувчи ўрганган асарларидан 2-3-та асарни ижро қилиб беради.

5 – синф талаблари

Мураккаб усулдаги мусикий асарларга жўрнавозлик, халқ ижодиётидан мураккаб усуллик асарасарларни мустақил таҳлил қилиш ва ижро этиш. Шашмақом чолғу йўлларида усуллар ҳақида маълумот бериш. А.Юлдашев китобидан техник машқлар бериш. Ноғора чолғусини ўрганиш.

Асарлар:

1. Занг	Уста О.Комилов	6. Катта ўйин	Уста О.Комилов
2. Ёввойи катта ўйин	Уста О.Комилов	7. Пилла	Уста О.Комилов
3. Қўшқарс – I	Уста О.Комилов	8. Ларзон	Уста О.Комилов
4. Гулдаста	Уста О.Комилов	9. Шодлик	Уста О.Комилов
5. Шодлик	Уста О.Комилов	10.Гулсара	Уста О.Комилов

11.Тасниф усули

Шашамақомдан

13.Қашқарча усули

Шашамақомдан

12.Гардун усули

Шашамақомдан

14.Соқинома усули

Шашамақомдан

Битириш имтиҳони талаблари

Доира ва ноғорада яккаҳон асарлар ижро қилиш ва жўрнавозлик қилиш.

1. Қўшқарс - I, II
2. Катта ўйин
3. Жўрнавозлик қилиш

Ўқувчининг ижро маҳоратига қараб битирув имтиҳонларига 4-5 синфларда ижро этилган энг сара ва турли характерга эга бўлган асарлардан 4-5 та куй танлаб олинади